

EGZISTENCINĖ KALBA IR KALBINĖ EGZISTENCIJA

Tomas Kačerauskas

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Filosofijos ir politologijos katedra,
Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lietuva. Tel./faks. +370 5 274 4866,
el. paštas tomas@hi.vgtu.lt

Straipsnyje nagrinėjamas kalbos ir egzistencijos santykis. Teigiama, kad egzistencija ir kalba, būdamos persipynusios, formuoja viena kitą. Didžioji autoriaus tezė: egzistencinė aplinka kuriama kaip mūsų veiklos ir kalbos sankirta. Iš jos – ir kitos tezės: kalba neatsiejama nuo egzistencijos kaip išėjimo mokyklos; svarbiausias žmogaus kūrybos (kultūros) sandas – egzistencinė kalba kaip gyvenimo pasakojimo veiksnys. Autorius vadovaujasi Husserlio gyvenamojo pasaulio (Lebenswelt) fenomenologija, Heideggerio būties myriop (Sein zum Tode) filosofija, Bachtino autoriaus ir herojaus sąveikos teze. Šiame kontekste autorius plėtoja kalbinės egzistencijos ir egzistencinės kalbos kūrybinės sąveikos nuostatas, kurios iškyla platesniame kūrybos fenomenologijos projekte. Teigiama, kad egzistenciją kuriame analogiškai kaip romaną (ne dieno-raštį), kur visi įvykiai įtraukti į darnią dramatinę visumą. Gyvenimo įvykis tampa pasakojamo egzistencinio romano dalimi, kuri formuoja pasakotojo tapatybę. Pasak autoriaus, tapatėjimo aplinka – kalbinė. Drauge tai – dvasinė aplinka, kuri randasi sąveikaujant individų egzistenciniams siekiams. Taigi dvasinė aplinka, sietina su gyvenamuoju pasauliu, yra ir mūsų tapimo veiksnys, ir visuma, kurią kuriame kaip sambūvio aplinką egzistenciniams siekiams įgyvendinti.

Reikšminiai žodžiai: egzistencinė kalba, kalbinė egzistencija, dvasinė aplinka, tapatumas, formavimas.

Įvadas

Kaip susiję egzistencija ir kalba? Atrodo, egzistencija sietina su veiklos, *πράξις* sritimi, kalba – su teorine žiūra. Veikdami vadovaujamės tam tikromis teorinėmis nuostatomis, subrendusiomis kalbos aplinkoje, o veikla apibrėžiama ir suprantama kalbos hermeneutinėje aplinkoje, kuri drauge – mūsų siekių, prasmų ir tikslų kūrybinė visuma. Straipsnyje, vadovaudamasis egzistencinės fenomenologijos bei hermeneutikos prielaidomis, sieksiu parodyti kalbos ir egzistencijos, *πράξις* ir *λόγος* sąsajas. Tam pasitelksiu kalbinės egzistencijos ir egzistencinės kalbos sąvokas. Šių analogiškų, bet netapusių sąvokų sklaida kartu leis plėtoti kūrybos fenomenologijos projektą: kalba, egzistencija ir kūryba – neišskiriami gyvenamosios aplinkos

sandai. Čia, kaip ir kitur (Kačerauskas 2006a), rūpimus klausimus skleisiu antikinių paradigų ir egzistencinės fenomenologijos išvalgų sankirtoje. Viena, antikinis palikimas reikalauja mūsų interpretacijos, kalbinio įdirbimo, įtraukimo į šiuolaikinį teorinį diskursą. Be to, jis liktų mūsų tiek teorinės žiūros, tiek egzistencinės veiklos nuošalėje. Kita, antikinės paradigmos, iškilusios šiuolaikiniame mąstyme, sudaro jo kūrybinės įtampos šaltinį. Taigi pasitelksiu Gadamerio kalbinio supratimo koncepciją, Husserlio fenomeno sampratą, Heideggerio egzistencinio projekto bei filosofinės poetikos nuostatas, Arendt *vita activa* kaip gyvenimo meno sampratą, Bachtino autoriaus ir herojaus sąveikos idėją. Platono ir Aristotelio paradig-

mas¹, kurių neišleisiu iš akių viso darbo metu, interpretuosiu minėtųjų šiuolaikinių idėjų ir plėtojamos kūrybos fenomenologijos kontekste. Tikėtina, kad tai sudarys kūrybinę aplinką skleistį kalbos ir egzistencijos sąsajos tezę.

Kalbinė egzistencija

Perfrazuojant Aristotelį (1929), esame *ζῶον λογικόν*. *Λόγος* čia interpretuotinas ne tik kaip žodis, bet ir kaip tvarka, kuria vadovaujamės egzistuojami. Husserlio aplinka (*Umwelt*) ar gyvenamasis pasaulis (*Lebenswelt*) – dvasinė² visuma, kur fenomenai randa savo vietą mūsų siekių, fantazijų ir prasmų pasaulyje. Mes esame šio pasaulio aktyvūs (kuriantys) ir pasyvūs (kenčiantys) dalyviai, kurių kūrybinės nuostatos nulemtos būties myriop (*Sein zum Tode*), anot Heideggerio. Todėl egzistencija neatsiejama nuo laikiškos ir nuo kalbiškos būties. Tarp *ποίησις* plačiąja (egzistencijos kūrimas) ir siaurąja (meninės kūrybos) prasme galioja analogija: ir viena, ir kita plėtojama kaip kalbinę hermeneutinę visumą, gyvenimą kaip romaną, kur įvykiai rutuliojasi pagal mūsų drauge su kitais kuriamą siužetą. Tai gyvenamojo pasaulio *λόγος*, kurį mes kuriame savo egzistencija. Egzistencinio siužeto įtampa kyla iš to, kad mes iki pat mirties nežinome jo pabaigos. Šia prasme mes – savo gyvenimo romano autoriai – prilygstame jo herojams. Autoriaus ir herojaus analogija (ne tapatumas) pasireiškia ir abipuse kūrybine sąveika, apie kurią kalbėsiu vėliau.

Žodis *existentia* kilęs iš veiksmazodžio *exsisto* – išeiti. Išeidami ne dingstame, priešingai, pasirodome, t. y. pateikiame savo praėjusio gyvenimo visumą. Kaip minėta, gyvenimo peripetijų visuma, kurios atžvilgiu suprastinas

kiekvienas įvykis, iškyla, mums gulint mirties patale. Šia prasme būtis myriop artina mus prie mūsų gyvenimo siužeto įminimo, o kartu – prie mūsų egzistencinio ir poetinio tapatumo. Kitaip sakant, išeidami iškylame kaip savo gyvenamosios aplinkos kūrybinis veiksnys, *factor*. Neatsitiktinai romėnai apie kilusį karą sakydavo: *bellum exsistit*. Kūrybos fenomenologijos kontekste karas – dvasinis, tai – pasakojamo egzistencinio siužeto įtampa, kuri suponuoja išėjimą į naują sambūvio (*Mitsein*) ir sankūrybos (*Mitschöpfung*) aplinką. Aplinkos sankūrėjas yra ne tik asmuo, bet ir daiktas, iškylantis naujo pavidalo (įdvasintas) poezijos posme siaurąja prasme ir mūsų gyvenimo siužete – plačiąja. Analogiškas daikto įdvasinimo veiksmas – vaizdinio įkūnijimas, leidžiantis jam tapti mūsų dvasinės aplinkos dalimi, išplečiančia egzistencinę visumą. Panašiai įkūnijame Dievą, kuris įtrauktas į mūsų tikslų ir prasmų aplinką, sprogdina ją, versdamas mus išeiti į naują egzistencinę visumą. Todėl kuriame ne vieni, o su savo egzistencinio pasakojimo herojais. Herojus čia – *factor* kaip kūrėjas ir dirbėjas: kurdami su herojaus pagalba mes įdirbame savo gyvenamąjį lauką. Tai neleidžia sutikti su Heideggerio teze, kad mąstymas – pirmiau kultūros³: egzistencijos (išėjimo) apmąstymas ir kultūra (įdirbimas) skleidžiasi drauge kaip du kūrybinės įtampos (dvasinio karo) poliai.

Išeidami papasakojame savo gyvenimo istoriją, kuri dalyvauja kuriant sambūvio aplinkos *λόγος*. Pasakojimas neatsiejamas nuo mūsų veiklos ir tapsmo drauge kuriamoje aplinkoje. Taip susipina sambūvis, kultūra ir gyvenimo menas: egzistuojame bendrai kuriamoje aplinkoje, kurios herojai verčia mus nuolat ją plėsti. Tai bendro *λόγος* aplinka, kuri pati iškyla kaip kuriamų egzistencinių pasakojimų sąveika.

¹ Platono ir Aristotelio ginčas pagimdė šimtmečius trukusias diskusijas tikrovės ir sąvokų prigimtės klausimais.

² „Dvasinis“ čia vartoju Husserlio prasme: dvasinis (geistlich) kaip mūsų gyvenamosios aplinkos dalis (Husserl 1952).

³ „Dieser Wesensblick in die Bestimmung der Philosophie ist dennoch weit genug, um jede Verknechtung ihres Denkens zu verwerfen, deren hilfloseste Art in der Ausflucht sich versteckt, die Philosophie als einen „Ausdruck“ der „Kultur“ (Spengler) und als Zierde eines schaffenden Menschentums gerame noch gelten zu lassen“ (Heidegger 1976: 200).

Mano didžioji tezė: egzistencinė aplinka kuria-
ma kaip mūsų veiklos ir kalbos sankirta. Iš jos ir
kitos tezės: kalba neatsiejama nuo egzistencijos
kaip išėjimo mokyklos; žmogaus kūrybos (kul-
tūros) svarbiausias sandas – egzistencinė kalba
kaip gyvenimo pasakojimo veiksnys.

Cultura apima įdirbimą, garbinimą ir ugdy-
mą. Kultūra analogiška egzistencinei Įdirbimas
reiškia įtraukimą į kalbinį λόγος, kuriame drau-
ge įvardijame egzistencinės aplinkos herojus.
Įdirbimas yra įtikrovinimo, kuris analoginiu
būdu apima įdaiktinimą, įdvasinimą bei įkū-
nijimą, modusus. Egzistencinės aplinkos san-
kūryba suponuoja herojaus įkūnijimą ir daiktų
įdvasinimą, šiems nušvintant poetiniu aspektu.
Kūrybos fenomenologijos kontekste Wittgens-
teino (1990) aspekto nušvitimas (*Erhellung
des Aspektes*) ir Heideggerio (1980) poetinis
apšvietumas (*Lichtung*) traktuotini analogiš-
kai – kaip fenomeno naujybės įgyjimas mūsų
kuriamoje egzistencinėje kalbinėje aplinkoje,
kurią jis savo ruožtu praplečia nuolat versdamas
mus iš jos išeiti. Kitaip sakant, kuriamas herojus
mūsų egzistencinių siekių aplinkoje nušvinta
nauju aspektu, kuris išplečia šią aplinką. Įkūni-
jamas kaip mūsų gyvenamosios aplinkos dalyvis
tampa tikru perkeldamas mūsų siekius ir pra-
plėsdamas mūsų egzistencijos prasmę. Taigi
tikrumo kriterijus čia – ne empirinis (juslinis
pagavumas) ir net ne hermeneutinis (priklau-
somybė suprantamai visumai), o egzistencinis
(geba išeiti į naują gyvenamąją visumą) ir kūry-
binis (geba praplėsti egzistencinę aplinką).

Įdirbami fenomenai praplečia mūsų egzis-
tencinę aplinką, kuri sykiu – ir mūsų ugdymo,
tapsmo savimi laukas. Taip įdirbdami lauką ir
atkariaudami iš jo naujus vardus ugdome save
egzistencijai, išėjimui. Įvardijimas ir įdirbimas,
nors ir nesutampa, eina išvien, kadangi tiek
įdirbame, tiek įvardijame kalbos bei egzistenci-
jos sąveikos lauke. Tai suponuoja egzistencinę
kalbą, kuria įvardijame fenomeną kaip mūsų
aplinkos dalį, kuri kaskart perkelia gyvena-
mosios visumos ribas. Taip vyksta *exsistens ex
limitis*, išėjimas anapus teritorinių ribų. Terra
čia – mūsų įdirbama žemė, kurią atkariaujame

lopas po lopo iš neišvardytos, anoniminės *das
Man* (Heideggeris) stichijos. Čia ἀνώνυμος žymi
tiek neištrauktą į egzistencinę aplinką fenomeną,
tiek turintį daug vardų mūsų egzistencinio
pasakojimo herojų, pvz., Dievą⁴. Šiuo atveju
įvardydami mes įkūnijame Dievą, padarydami
jį savo egzistencinio pasakojimo dalyviu, kuris
kreipia mūsų istoriją, mums išeinant į naujus
kalbinės egzistencijos horizontus. Šia prasme
tai – perkėlimas, mažasis išėjimas, egzistencijos
mokykla. Dievas turi αἰσθησις matmenį dvejo-
pa prasme: jis įkūnijamas mūsų egzistencinėje
aplinkoje ir kaip mūsų pasakojimo herojus
analogiškas meno kūrinui, praplečiančiam
egzistencines ribas. Taigi egzistencinė estetika
sugrąžina prie antikinės estetikos (αἰσθητικός)
kaip jusliškumo, kuris neatsiejamas nuo kūniš-
kumo. Egzistencinės kūrybos kontekste hero-
jaus įkūnijimas analogiškas daikto įdvasinimui,
vienam ir kitam praplečiant gyvenamąsias
ribas. Metafora – mini meno kūrinys – perkelia
(μεταφέρει) į naują gyvenamąją žemę dėl kalbos
ir egzistencijos sąveikos. Tai atitinka Ricœuro
(1975) samprotavimus apie metaforos egzis-
tencinę ir pasaulėvaizdinę plotmes. Gadameris
(1975) kalba apie meno kūrinio suvokimą kaip
paradigminį kalbinį supratimą. Heideggerio
egzistencinis projektas – taip pat kalbinis:
„kalba – būties namai“⁵. Kalbos ir egzistencijos
analogija – sąlytis λόγος dvasinėje aplinkoje,
kuri kupina kūrybinės įtampos.

Kitas kultūros modusus – garbinimas.
Garbiname tai, kas yra toli mūsų atžvilgiu, ko
neturime po ranka, kas neįdirbama. Pasak Hei-
deggerio, Dievas, būdamas nelaikiškas, neegzis-
tuoja (myriop). Laikas – tiek egzistencijos, tiek
kalbos sandas. Laikas poeziją persmelkia keliais
lygiais: rimo τέχνη neatsiejama nuo atpažįstamo
ritmo kartotės. Anot Gadamerio, atpažįstame
tai, kas jau tarsi įvykę mums. Kitaip sakant,

⁴ Αἱ ἀνώνυμοι θεαί.

⁵ „Das Sein von jeglichem, was ist, wohnt im Wort. Da-
her gilt der Satz: Die Sprache ist das Haus des Seins“
(1997: 166).

įvardytus poezijoje daiktus atpažįstame kaip mūsų egzistencinės aplinkos dalyvius. Šia prasme daiktai įlaikinami dvejopai: iškildami mūsų egzistencinių įvykių sūkuryje ir inicijuodami šiuos įvykius. Su daiktais susijusių įvykių atpažinimas nereiškia jų pasikartojimo: kiekviena išgyventa valanda unikali. Nežiūrint to, ji susijusi su kitomis egzistencijos myriop valandomis ir kaip tokia yra nepaprastai talpi. Susiliesdamos išgyvenama ir prisimenama valandos rezonuoja ir atveria vis naujas praeities prasmes mums išskylančių dvasios siekių aplinkoje. Laikas, pulsuodamas poezijos rimu, ataidi egzistenciniu ritmu. Mūsų *λόγος* aplinkoje įdvasinami daiktai tampa mūsų iš-ėjimo į naują egzistencinę visumą veiksniais, kitaip tariant, egzistencijos lauko įdirbimo veiksniais. Todėl vaidinamos, deklamuojamos ir giedamos tragedijos metu mes, žiūrovai, tampame jos dalyviais, kurie įtraukia vaizduojamus įvykius į savo iš-ėjimo istoriją. Egzistencinis laikas neatskiriamas nuo poetinio: jie rutuliojasi kaip vienas kito sąskambis. Taip laiko analizė patvirtina kalbos ir egzistencijos analogijos tezę.

Daiktavardis *ἀνάλυσις* reiškia išlaisvinimą, naujajame Testamente – mirtį, veiksmazodis *ἀναλύω* – atrišti, išlaisvinti, išspręsti, išeiti, grįžti ir galiausiai – mirti. Tai atitinka *existentia*, kuria peržengiame gyvenamąją visumą vardan naujos dvasinės (kaip *λόγος* ir *βίος* sąveikos) aplinkos. Mirties mes nepatiriame, mirtis – metafora ta prasme, kad jos perspektyva perkelia (*μεταφορέω*) į naują dvasinę (*λόγος*) aplinką, kuri persmelkia mums egzistenciškai parankius daiktus. Metafora kaip išėjimo figūra būdinga tiek kalbai, tiek egzistencijai. Kitaip tariant, tai – kalbinės egzistencijos figūra, rodanti vis naują gyvenamąją visumą. Tai – perėjimo (*existentia*) laikiškas įvykis, persmelkiantis tiek kalbą, tiek

egzistenciją⁶. Nors visada naujas, egzistencijos įvykis – ritmiškas: kartotė kaip pakartotinis dalyvavimas kalbos ir egzistencijos sąveikoje, kuri kaskart išplečia mūsų gyvenamąją visumą⁷.

Grįžkime prie garbinimo. Garbinimas, atrodo, nesusijęs su parankių įdirbamų fenomenų artuma, tačiau fenomenai, perkeldami mūsų gyvenamąsias ribas, sykiu yra be galo toli, toliau už įvardijimo galimybes. Todėl įvardijamas Dievas reikalauja septyniasdešimt dviejų⁸ vardų. Kurdami vis naujus vardus mes įrašome Dievą į mūsų gyvenimo pasakojimą, kuris rutuliojasi drauge su mūsų kūrybinės egzistencijos siekiais. Pasakojimo veiksmas nesutampa su gyvenimo įvykiais, kaip herojaus tapatybė – su autoriaus. Pasak Bachtino, „reikia atsitraukti nuo savęs laisvam siužetiniam herojaus judesiui pasaulyje“ (2000: 135). Laikinis įvykis pulsuoja tarp dviejų egzistencinės kovos (*bellum exsistit*) dalyvių – autoriaus ir herojaus. Gyvendami mes pasakojame egzistencinį pasakojimą, apimantį rišlius įvykius nuo gimimo iki mirties. Autorius kuria herojų, o herojus – autorių, kuris rašydamas įvardija savo siekius. Tikroji autoriaus egzistencijos istorija užrašyta jo kūrinyje, kur savo užmojais jis varžosi su herojumi, vienijančiu pasakojimą. Autorius kovoja su savo herojumi dėl vaidmens vientisame egzistenciniame pasakojime, kokį skaitytojai regi tik po autoriaus išėjimo. Šia prasme mes gimstame prieš pat mirtį, sukūrę savo gyvenimo pasakojimą ir juo praplėtę gyvenamosios aplinkos ribas.

Tarp gimimo ir mirties – kalbinė sąveika: egzistencinio pasakojimo įvykiai rutuliojasi gimimo ir mirties ritmu. Herojus miršta ir vėl atgimsta karnavalo⁹ metu, kai išjuokiant pakartojamas tragiškiausias mūsų įvykis – mirtis. Išjuokimas čia tarnauja kaip įvardijimas,

⁶ Anot Bachtino, „самый момент перехода, движения из прошлого и настоящего в будущее <...> – этот момент есть момент чистой событийности во мне, где я изнутри себя причастен единому и единственному событию бытия: в нем рискованная, абсолютная непредопределенность исхода события“ (2000: 140).

⁷ Bachtino metaforiškai pastebėjimu, „ритм – это объятие и поцелуй ценностно уплотненному времени смертной жизни другого“ (2000: 142).

⁸ Anot Eco (2001), tyrinėjusiam Kabałą.

⁹ Bachtinas kalba apie karnavalizaciją kaip lanksčią meninio pasaulėvaizdžio formą, euristinį principą, kaitos ir atsinaujinimo veiksnį (1996: 199).

įtraukimas į mūsų egzistencinę aplinką, kuri sykiu – ir poetinė. Šią aplinką kuriame vis kitaip kartodami gimimo ir mirties įvykius. Egzistencinė kūryba (*ποίησις*) iškyla kaip besikartojantis atsinaujinimas dvasinėje kalbos ir egzistencijos įtampos aplinkoje. Dvasios karas, atkovojo naujus įdirbamus gyvenamuosius laukus, vis naujus vardus ir vis naujus įvykius, tuo intensyvesnis, kuo didesnė įtampa tarp gimimo ir mirties. Gimimo pirmenybė mirties atžvilgiu¹⁰ panaikintų egzistencinių jėgų pusiausvyrą. Nei gimimo, nei mirties mes nepatiriame: ir viena, ir kita – mūsų kalbinės egzistencijos veiksniai, kurie tampa tikri įvardijami egzistenciniame pasakojime. Gimstame anksčiau (kai randasi mūsų kalbinė aplinka) ir dažniau (kaskart kai kuriame naują aplinką) už mūsų fizinį gimimą. Mirštame – analogiškai – vėliau (kai mūsų darbai nebedalyvauja kitų egzistencinėje kūryboje) ir dažniau (kai išeiname į naują dvasinę aplinką) už fizinę mirtį. Be to, egzistencinis pasakojimas kaskart reikalauja kalbinių gimimo ir mirties įvykių įtampos, kuri išsikrauna naujoje gyvenamojoje erdvėje.

Egzistenciniame pasakojime įvardijami ne visi gyvenimo įvykiai, kurie savo ruožtu rutuliojasi veikiami juos įvardijančios istorijos, apimančios vaizdinius, siekius ir prisiminimus. Egzistenciniame pasakojime, skirtingai nei dienoraštyje, atrenkami ir grupuojami įvykiai, kurie įtraukiami į gyvenamąją darnią visumą. Ši kalbinė visuma yra egzistencinė keliomis prasmėmis: pirma, ją kuriame savo gyvenimu, antra, mes nuolat perkeliame jos ribas (*exsistit ex limitis*), trečia, ji iškyla (*exsistit*) kaip įdirbamasis gyvenamojo lauko veiksnys (*factor*).

Egzistencinė kalba

„Gyvenamasis laukas“ yra metafora, siejanti egzistenciją ir kalbą, aplinką ir kūrybą. Metafora

perkelia (*μεταφορέω*) egzistenciją į pasakojimą ir pasakojimą – į egzistenciją. Tai ribų išplėtimas: tiek egzistencinių, tiek kalbinių. Drauge tai – egzistencinės tikrovės išplėtimas kalbos figūromis (metafora), kurios perkelia mūsų vaizdinius, siekius ir užmojus. Prisiminkime Platono ir Aristotelio tikrovės sampratą. Platonui tikrovė neatsiejama nuo *λόγος*, dieviškos tvarkos, kurios idėjinė žiūra drauge įtikrovina kūnus, apšviestus mūsų idėjinų siekių. Kita vertus, mūsų, jusliškai imlių (*αἰσθητικός*) *λόγος* sankūrėjų, aplinkoje iškylantys kūnai pradeda prisiminti (*ἀνάμνησις*) ir atpažinti dieviškas idėjas (Platonas 1999: 73c–e). Taigi dieviškos *λόγος* aplinkos sankūrėjai – ir mes, ir mums iškylantys kūnai. Tai Platono estetika: kūnai rodo perkeldami ir drauge kuriamą *λόγος* aplinką. Kūrybos veiksnys čia – juslių ir minties sąveika, teikianti mūsų *λόγος* aplinkai judrumą. Tai plėtoja Aristotelis *Metafizikoje* (1924: A, 6), kur tikrovės samprata išplečiama galimybės (*δύναμις*) sąvoka¹¹. Medžiagos ir formos bei akto ir potencijos santykis taip pat kupinas įtampos. Mes formuojame tikrovę įgyvendindami savo galias. Dinamika būdinga ir Aristotelio poetikai (1986), kuri apima įvykių (peripetijų) ir sielos būsenos (katarsis) sąveiką. Dinamiškos daugiasluoksnės tikrovės samprata leidžia kalbėti apie vaizdinį kaip žmogaus tikrovės veiksnį.

Vaizdinys (*figura*) tampa gyvenamosios tikrovės dalimi, teikiančiu pavidalą (*figuro*) egzistencinei visumai. Metafora, turinti pasaulėvaizdinį apsektą¹², suponuoja kalbos ir egzistencijos sąsajas, mums veikiant ir kalbant, t. y. įdirbant savo gyvenamąjį lauką. Darbu kuriame savo egzistencinę visumą, anot Levino, intymią namų aplinką, pripildytą moteriško švelnumo (Levinas 1984). Į tai atsakome žodžiais: kaip sakoma

¹⁰ Ricæuras ir Arendt Heideggerio būčiai myriop prieštato gimimą.

¹¹ Tikrovės judrumas – vienas iš argumentų, kuriais Aristotelis kritikavo Platono idėjų teoriją (1924: A, 6; 9).

¹² Ricæras kalba apie metaforos matymą kaip (*voir comme*), apimančią ikoniskumą, etinį bei egzistencinį sluoksnį (1975).

metaforoje, „moterys myli ausimis“. Įdirbdami ir įvardydamie teikiame pavidalą (*figuro*) savo intymiai (kupiną šnabždesių¹³) gyvenimo namų erdvei. Drauge tai – dvasinės aplinkos formavimas (*formo*): „dvasinis“ čia neatsiejamas nuo „gyvybinio“ egzistencine prasme, t. y. judraus, dinamiško. Fenomeno dinamika pasireiškia jo sąveika su dvasine aplinka, kurią jis išjudina. Žodis „dvasinis“ etimologiškai sietinas su „dvėsti“, t. y. „mirti“. Kalbinės egzistencijos kontekste mirti reiškia ne tik „išdvėsti“, t. y. išleisti kvapą, bet ir iš-eiti į naują *lóγος* aplinką. Mirti reiškia tapti nejudriam atžvilgiu dvasinės aplinkos, kuri mūsų nebeformuojama. Tuomet formos (*μορφή*) neišbandome jos įtampoje su medžiaga (*ὕλη*), perfrazuojant Aristotelį (1924). Būdama egzistencinė, dvasinė aplinka drauge ir kalbinė: kalbėjimas ir ypač intymus šnibždėjimas priklausomas nuo kvėpavimo (dvėsavimo). Kalbinės egzistencijos ir egzistencinės kalbos sąveika apima ir kūno įdvasinimo bei dvasios įkūnijimo sankabą mūsų formuojamoje gyvenamojoje aplinkoje.

Formavimas (*μορφώω*) apima dirbimą, tvarkymą, ugdymą ir kūrimą. Mes įdirbame savo gyvenimo lauką, savo egzistencija lopas po lopo išplėsdami jį iš beformės *ὕλη*. Šia prasme formuotina medžiaga – tai mūsų neatkovoti šnekalai (*Gerede* – Heideggeris), neįtraukti į mūsų egzistencijos aplinką. Heideggeris tai vadina *das Man* aplinka. Nederėtų šios beformės aplinkos tapatinti su popkultūros visuma, kaip tai darė Horkheimeris su Adorno (1984). Popkultūros apraiškos taip pat gali išsikiovoti vietą mūsų egzistenciniame projekte, jei jos atlaiko egzistencinės kūrybos fenomenų dvasinę konkurenciją¹⁴. Tai mūsų gyvenimo kova, kur iškeliamo savo vaizdijamų lūkesčių vėliavas, kurdami egzistencinę dermę (tvarką) ir ugdydami joje savo tapatybę. Egzistencinė kalbinė

visuma kaskart kyla kaip karas (*bellum exsistit*), kuriuo kovojame už gyvenamąją intymią¹⁵ aplinką mūsų perkeliančiam tapsmui. Šia prasme tapsmas yra visuomet išėjimas (*exsistus*) į naują gyvenimo ir kalbos lauką, kurį įdirbdami įvardijame, įtikroviname ir įdvasiname fenomenus. Fenomenas – tai, kas iškyla (*φαίνω, exsisto*) mūsų dvasinėje tikslų ir prasmų aplinkoje, kurią kuriame kartu su kitais jos dalyviais. Dalyvavimas (*μέθεξις*) čia reiškia sambūvį (*Mitsein, coexistentia*), t. y. kalbinės egzistencijos ir egzistencinės kalbos sankūrybą.

Egzistencija kaip dvasinės aplinkos ir mūsų tapatybės joje formavimas iškyla kaip kūrybinė egzistencija, mąstymo ir veiklos įtampa, gimdanti mūsų gyvenimo būdą. Ir mąstymas, ir veikla čia – kalbiniai ta prasme, kad jie skleidžiasi mūsų kuriamoje *lóγος* aplinkoje, kur siekiai ir vaizdiniai tampa egzistencijos lauko įdirbimo veiksniais. Perfrazuojant Arendt (1960), mes nuolat gimstame *vita activa* (egzistencijos) ir *vita contemplativa* (filosofijos) sąveikoje, kurią gyvina mūsų mirties vaizdinys. Egzistencinė poetika (pažodžiui: išėjimo kūryba) skleidžiasi filosofijos kaip biotechnikos (pažodžiui: gyvenimo meno) dėka. Filosofuoti – reiškia tobulinti išėjimo meną, kuriuo kuriame savo dvasinę (ir kalbinę) aplinką.

Išvados

Egzistencinė kalba ne sutampa su kalbine egzistencija, o sudaro du žmogaus būties polių tarp gimimo ir mirties. Nei gimimo, nei mirties mes nepatiriame – ir viena, ir kita yra mūsų kalbinės aplinkos sandai, veikiantys mūsų egzistencinę kūrybą. Egzistencija etimologine prasme yra išėjimas: egzistuojdami mes išeiname į vis naują kalbinę visumą, kurią turime įdirbti kaip savo

¹³ Prisiminkime mirties laukimo aplinką, pripildytą keturių moterų baimių ir lūkesčių Bergmano (1972 m.) filme „Riksmas ir šnabždesiai“ (*Viskningar och rop*).

¹⁴ Kalbinio (naratyvinio) tapatumo ir popkultūros santykių nagrinėjau kitur (Kačerauskas 2006b).

¹⁵ Heideggeris pasakytų: autentišką (*eigentliche*). Autentiškumas arba tikrumas sietinas su tikrovės samprata, kurią, tęsdamas būties ir laiko tradicijas, plėtoju kaip įtrauktumą į mūsų egzistencinį projektą, apimančią mūsų siekius, norus ir vaizdinius.

tapimo aplinką. Įdirbimas neatsiejamas nuo įtikrovinimo ir įvardijimo: šios aplinkos sandai tikri tiek, kiek jie yra mūsų egzistencinio projekto veiksniai, drauge kūrybiškai kreipiantys. Įvardydami šiuos sandus (fenomenus) mes įtraukiame juos į savo egzistencinį pasakojimą. Fenomenai – įvardyti daiktai, asmenys, vaizdiniai – dalyvauja mūsų egzistenciniame pasakojime herojaus teisėmis. Egzistencinis pasakojimas analogiškas romanui, kurio įvykiai sudaro rišlį, bet judrų dermę. Mes tampame veikiami mūsų kuriamo pagrindinio herojaus paveiklo. Kalbinei (λόγος) aplinkai kūrybinę dvasią suteikia įtampa tarp egzistencinio pasakojimo autoriaus ir herojaus. Dvasinę λόγος aplinką ir save joje formuojame (įdirbame) egzistencinėmis figūromis, kurias įvardijame ir įbūtiname. Vardo ir būties analogiją suponuoja mūsų egzistencinis pasakojimas – gyvenimu kuriama rišli mąstymo ir veiklos visuma, kurią atkovoja iš beformės šnekalų stichijos.

Literatūra

- Arendt, H. 1960. *Vita activa oder Vom tätigen Leben*. Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag.
- Aristotele. 1924. *Metaphysics*. Ed. Ross, W. D. Oxford: At the Clarendon Press.
- Aristoteles. 1986. *Poetik*. Stuttgart: Philipp Reclam Jun (vert. į liet. k.: Aristotelis. 1990. „Poetika“, iš *Rinktiniai raštai*).
- Aristotelis. 1929. *Politica*. Recognovit Otto Imisch. Leipzig u. Berlin: Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri.
- Bachtin, M. 1996. *Dostojevskio poetikos problemos*. Vilnius: Baltos lankos.
- Eco, U. 2001. *Tobulos kalbos paieškos Europos kultūroje*. Vilnius: Baltos lankos.
- Gadamer, H.-G. 1975. *Wahrheit und Methode*. Tübingen: Mohr (Paul Siebeck).
- Heidegger, M. 1980. *Holzwege*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann Verlag.
- Heidegger, M. 1993. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Heidegger, M. 1997. *Unterwegs zur Sprache*. Stuttgart: Verlag Günter Neske.
- Heidegger, M. 1976. „Vom Wesen der Wahrheit“, in *Wegmarken. Gesamtausgabe*, Bd. 9. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.
- Horkheimer, M.; Adorno, T. W. 1984. „Dialektik der Aufklärung“, in Adorno, T. W. *Gesammelte Schriften*, Bd. 3. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Husserl, E. 1976. *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie*. Haag: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E. 1952. „Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. 2. Buch“, in *Husserliana*, Bd. IV. Haag: Martinus Nijhoff.
- Kačerauskas, T. 2006a. *Filosofinė poetika*. Vilnius: Versus Aureus.
- Kačerauskas, T. 2006b. „Naratyvinis tapatumas ir popkultūra“, *Filosofija. Sociologija*: 3.
- Levinas, E. 1984. *Totalité et Infini. Essai sur l'Extériorité*. Haag: Martinus Nijhoff.
- Platonas 1999. *Faidonas*. Vilnius: Aidai.
- Ricœur, P. 1975. *La métaphore vive*. Paris: Editions du Seuil.
- Wittgenstein, L. 1990. „Philosophische Untersuchungen“, in *Wittgenstein's Werkausgabe*, Bd. 1. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Бахтин, М. 2000. *Автор и герой*. Санкт-Петербург: Азбука.

Filmai

Bergman, I. 1972. *Viskningar och rop*.

EXISTENTIAL LANGUAGE AND LINGUISTIC EXISTENCE

Tomas Kačerauskas

The article deals with relation between the language and existence. The author presupposes that the existence and language are inseparable from each other because of interconnection. The great thesis is next: existential environment has been created as an interconnection of our activity and language. From it follow other theses: the language is not to separate from the existence as a school of the exit; the main component of human creation (culture) is existential language as a factor of life's narrative. The author follows the Husserl's phenomenology of living world (Lebenswelt), the Heidegger's conception of being to the death (Sein zum Tode), and the Bachtin's theses of interaction between the author and the hero, as well. In this context are developed the attitude of the creative interaction between existential language and linguistic existence. This attitude emerges in a wider project of culture's phenomenology. According to the author, we are creating our existence analogous to a roman (not a diary) where all events are included to a harmonious dramatic whole. A life's event becomes a part of narrative existential roman which forms the identity of the narrator, on the other hand. According to the author, the environment of identity's becoming is linguistic one. Herewith it is a spiritual environment, which arises in the interaction of individual existential aspirations. In this way the spiritual environment as a part of living world is both the factor of our becoming and the whole that we are creating as the environment of coexistence for realization of existential aspirations.

Keywords: existential language and linguistic existence, spiritual environment, identity, formation.

Įteikta 2007-06-08, priimta 2007-07-05